BOUW WERELD 02

DE WERELD ACHTER ARCHITECTUUR EN BOUWTECHNIEK

02/2022

GROENE DAKEN EN GRACHTEN
Suze Gehem verduurzaamt monumenten en vergroent daken

BRITISH SCHOOL
Atelier PRO transformeert gevangenis tot school

SWETTEHÛS
Bruggenbedieningscentrum gebouwd met meerpalen

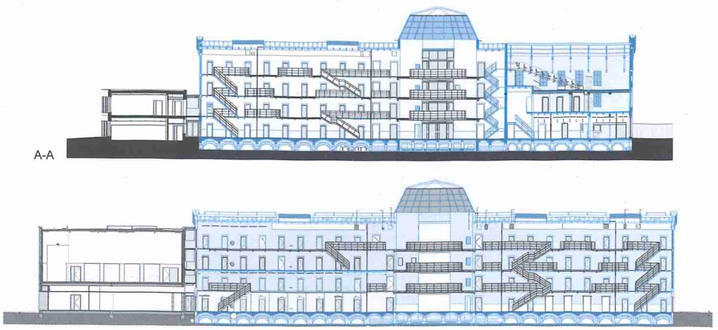
FRISSE SCHOOL IN OUDE BAJES

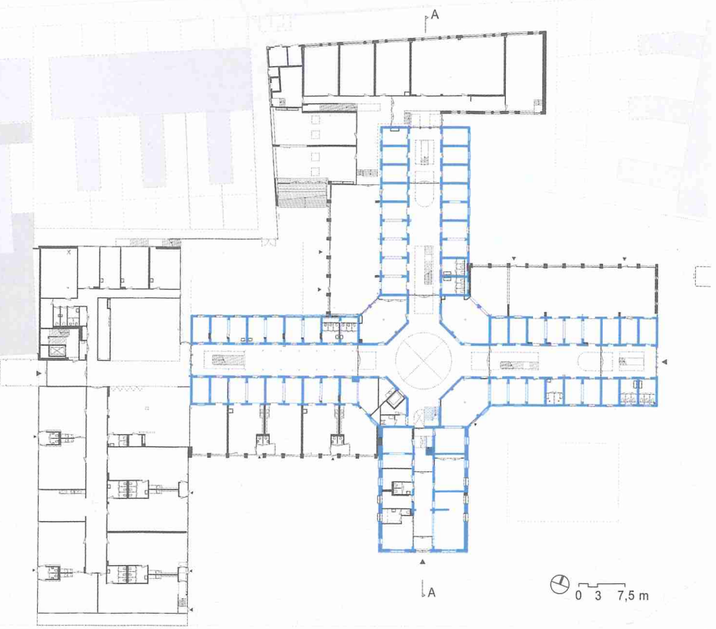
EEN INTROVERT EN GESLOTEN GEVANGENISGEBOUW MET KRAPPE GANGEN EN CELLEN TRANSFORMEREN TOT EEN LICHTE EN LEVENDIGE SCHOOL MET EEN FIJNE SFEER MET RUIME LOKALEN EN VERKEERSRUIMTEN. DAT IS GELUKT AAN DE HAVENSTRAAT IN AMSTERDAM-ZUID. HET NIEUWE ONDERKOMEN VAN DE BRITISH SCHOOL AMSTERDAM IS NU EEN PLEK WAAR DE LEERLINGEN, MEDEWERKERS EN OUDERS GRAAG KOMEN. EEN KNAPPE PRESTATIE VAN ATELIER PRO ARCHITECTEN, VAN HOOGEVEST ARCHITECTEN EN AANNEMER HEDDES BOUW EN ONTWIKKELING.

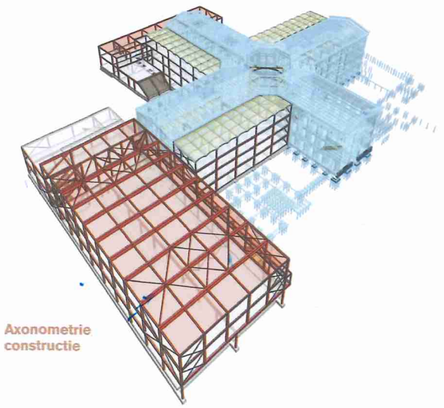
TEKST JACQUELINE KNUDSEN **FOTOGRAFIE** EVA BLOEM **TEKENWERK** HENK HEUSINKVELD

De British School Amsterdam heeft een gevarieerd gevelbeeld aan de Havenstraat, met links de nieuwbouw met sportzalen, in het midden de aanbouw aan een van de cellenvleugels en rechts en entreevleugel.

BRITISH SCHOOL AMSTERDAM

Axonometrie constructie

Transformatie van leegstaand vastgoed is circulair en behoudt authentieke en unieke gebouwen voor de toekomst. Fabrieken, pakhuizen, kantoren en kerken veranderen in unieke plekken om te wonen, werken en uit te gaan. Zelfs gevangenissen worden omgetoverd tot plekken waar mensen graag verblijven. Zoals de strafgevangenis aan de Havenstraat in Amsterdam-Zuid die, na een ingrijpende verbouwing en uitbreiding door Atelier PRO in samenwerking met Van Hoogevest Architecten, nu onderdak biedt aan de British School Amsterdam (BSA).

De BSA, een school met een National Curriculum for Engeland, was tot 2021 op drie plekken in Amsterdam gehuisvest. Om de drie scholen in één gebouw te kunnen samenvoegen verwierf de school in 2016 de voormalige strafgevangenis aan de Havenstraat 6 in Amsterdam Oud-Zuid. Hierin zijn de drie scholen nu verenigd: Early Years (3-6 jaar), Junior (6-11 jaar) en Senior (11-18 jaar).

VLEUGELGEVANGENIS MET KOEPEL

Het gevangenisgebouw is ontworpen door W.C. Metzelaar, rijksingenieur-architect voor gevangenisgebouwen en gerealiseerd rond 1890. Het heeft een kruisvormige plattegrond met op de kruising een panopticum met een grote koepel. De cellen bevonden zich in de drie lange vleugels. Er was plaats voor 200 gevangenen. De kortere vleugel aan de Havenstraat bood ruimte aan onder meer administratie en ziekenverzorging en op de eerste verdieping een kerkzaal.

Oorspronkelijk was het een strafgevangenis en in 1940 werd het een huis van bewaring, waar nog niet veroordeelde verdachten hun rechtszaak moesten afwachten. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zat onder meer Hannie Schaft hier opgesloten.

Tegelijk met de bouw van het kruisvormige hoofdgebouw zijn er rondom bewaarderswoningen en directeurswoningen gebouwd, die in de jaren 80 grotendeels zijn gesloopt. Toen maakte ook de oude gevangenismuur plaats voor nieuwe aanbouwen en een nieuwe gevangenismuur. In 2013 werd de instelling gesloten en in 2017 verkocht aan de BSA.

TENDER

In 2016 schreef de BSA een tender uit voor de transformatie van de gevangenis tot schoolgebouw. De opgave luidde zeer beknopt: "De functie van het gebouw waar iedereen uit wil omdraaien naar een school waar iedereen wil blijven". Precies die sfeerverandering was de grootste uitdaging voor de architecten. De tender werd gewonnen door Atelier PRO architecten, Van Hoogevest Architecten en Buro Sant en Co. Atelier PRO had de supervisie in het ontwerptraject, Van Hoogevest Architecten was verantwoordelijk voor de restauratieve ingrepen in het historische gevangenisdeel. Het landschapsontwerp van Buro Sant en Co is om financiële redenen niet uitgevoerd.

MONUMENT VOOR HET EERST ZICHTBAAR

De eerste grote ingreep is het amoveren van de 20e eeuwse aanbouwen. "Die zijn gesloopt en zo komt voor het eerst in zijn bestaan het monumentale hoofdgebouw van de gevangenis in zijn volle glorie in het zicht vanaf de straatzijde. Met de groene haag brengen we in een vriendelijker vorm de contouren van de oude muur terug," legt architect Dorte Kristensen van Atelier PRO uit.

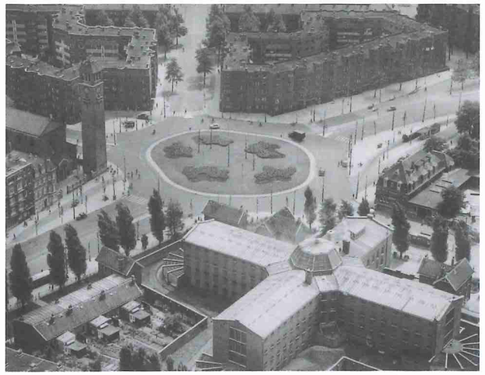
De uitbreiding van de cellenvleugels is een tweede ingrijpende interventie. "Met een wiekvormige uitbreiding zijn de drie cellenvleugels elk aan een lange zijde uitgebreid om ruime lokalen te creëren, terwijl aan de andere kant van de vleugels de cellenstructuur inclusief de gangen en oude gevels zijn behouden." Die cellen zijn hier en daar doorgebroken, om grotere onderwijsruimtes te maken. "Om budgettaire redenen is hier gekozen voor een eenvoudige en robuuste oplossing: grote stalen poorten zijn geplaatst waarna de muren zijn verwijderd. Zo zijn telkens twee tot vijf cellen geschakeld. Ook hebben we extra gevelopeningen gemaakt, voor licht en uitzicht." Een cel is in de oorspronkelijke vorm behouden.

DRIE SCHOLEN BINNEN EEN GEHEEL

"Na het winnen van de tender hebben we eerst samen met de BSA het ruimtelijk programma van eisen opgesteld. De bestaande structuur met de vier vleugels maakte het vanzelfsprekend om iedere school onder te brengen in een eigen vleugel. De vierde vleugel bevat de hoofdentree, admi-

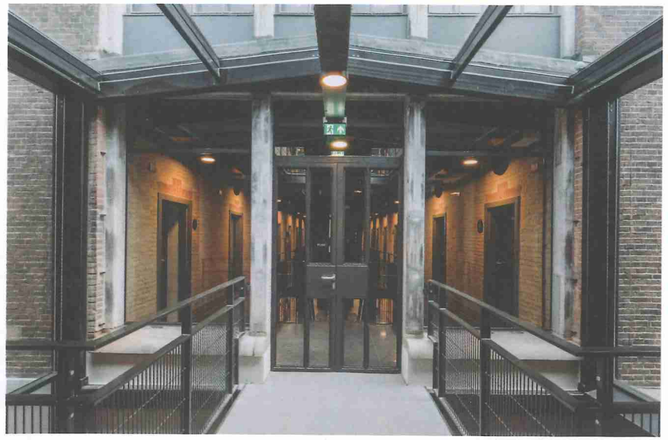

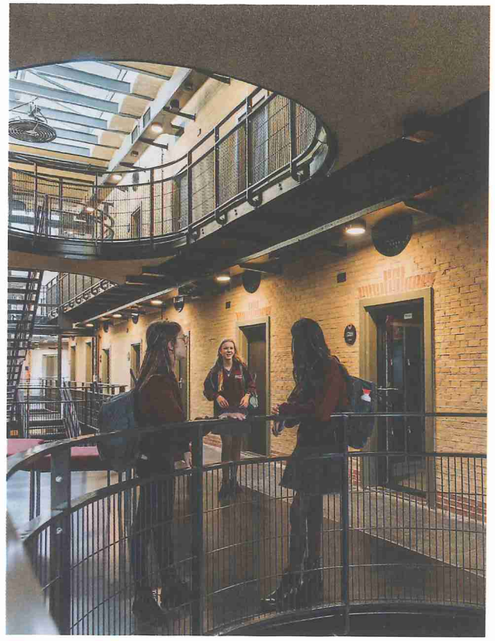
▲ De transparante brandcompartimentering laat het doorzicht over de volledige lengteas van de vleugels open.

◀◀ Architect Dorte Kristensen in het panopticum. (Foto Jacqueline Knudsen)

◀ Luchtfoto uit 1951 van de vleugelgevangenis en de woningen voor de directeuren en cipiers. (Foto: Stadsarchief Amsterdam)

Doorgang van de oudbouw naar de nieuwbouw aan de Vaartstraat.

In de vides in de cellenvleugels zijn extra vloeren en trappen aangebracht.

nistratieve ruimten en op de verdieping een theaterzaal in de voormalige kapel. Vanuit de entreevleugel bereik je de ronde centrale hal onder de koepel. In deze hal heeft elke school op de begane grond zijn eigen entree. Zo heeft elke school zijn eigen identiteit en plek, maar is het ook duidelijk een geheel," aldus Kristensen.

Omdat de scholen niet even groot zijn klopt die verdeling niet 1 op 1. De Early Years afdeling beperkt zich tot de begane grond en eerste verdieping van de westelijke vleugel. Daarboven heeft de Junior een verdieping en de bovenste is het domein van de Senior. Zo heeft elke school ook via een eigen verdieping toegang tot de sportzalen in de westelijke nieuwbouw. De Senior heeft daarnaast nog beschikking over een tweelaagse nieuwbouwvleugel aan de noordzijde, met lokalen voor vakken als wetenschap, kunst en muziek.

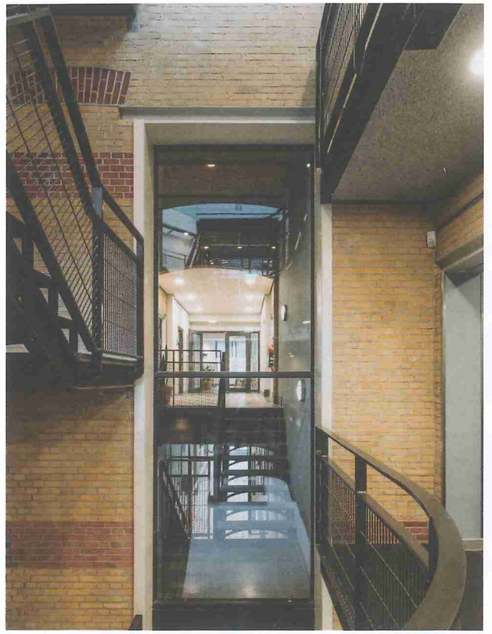
ASSEMBLIES EN HOCKEY

Op de begane grond heeft elke school een ruime assembly hall voor bijeenkomsten binnen de leeftijdsgroepen. Nog grotere en schoolbrede bijeenkomsten kunnen plaatsvinden in het theater of in de sportzalen. Er zijn drie sportzalen, die aaneengeschakeld een afmeting hebben van 42 x 22 x 7 meter en dus geschikt voor indoor hockey.

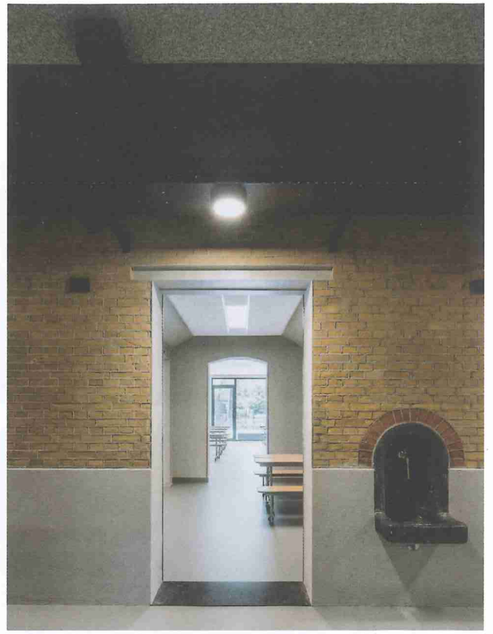
Het bouwblok met de sportzalen is opgebouwd uit een staalconstructie in combinatie met kanaalplaten met geïntegreerde stalen liggers. De sporthal bevindt zich op de eerste verdieping met daaronder lokalen, daarom zijn er zwevende vloeren in de sportzaal toegepast die de geluidsoverlast naar beneden minimaliseren. Het dak van de sporthal is uitgevoerd met stalen dakplaten en voorzien van een groendak.

BRAZILIAANS VERBAND

Het blok met de sportzalen vervangt een dichte betonnen bouwblok uit de jaren tachtig. De gevel van de nieuwbouw is veel vriendelijker in uitstraling. Het bijzondere metselwerk draagt daar in hoge mate aan bij. Kristensen: "In alle nieuwbouw is gekozen voor dezelfde wasserstrich steen, die qua kleur en textuur past bij het oude metselwerk. De steen is in twee formaten toegepast, met twee verschillende voegdiktes en in diverse metselverbanden. Daardoor is een heel gevarieerd gevelbeeld ontstaan." In het sportblok zijn stenen toegepast van 36x115 mm, met op de onderste lagen een dunne voeg van 6 mm (dunmortel) en op de tweede verdieping een voeg van 20 mm (metselmortel), waardoor het daar veel lichter oogt. Het meest bijzonder is uiteraard de eerste verdieping, waar zogenaamd Braziliaans metselwerk is toegepast, een soort halfopen screen met vensters erachter. De prefab panelen met metselwerk - in een staande variant op het claustra of Braziliaans verband - geven de gevel van buiten een gesloten indruk met weinig inkijk, van binnenuit ervaar je de gevel als meer open en komt er ruim daglicht binnen. Een uitgekiende detaillering zorgt voor een strak gevelbeeld.

Doorzicht vanuit panopticum door nieuw tweelaags venster naar het entreegebouw. Daar zijn de tegelvloeren bewaard gebleven.

Met veel geduld zijn alle latere verflagen van de binnenmuren verwijderd en is de gele baksteen weer in het zicht gebracht.

GETOOGDE GEVELS MET WATERSPUWERS

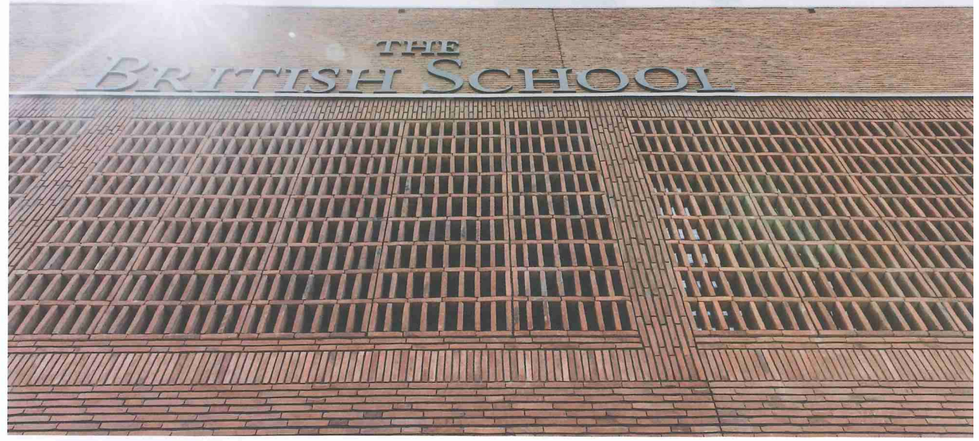
De aanbouwen aan de drie cellenvleugels zijn uitgevoerd in een staalconstructie met kanaalplaten en geïntegreerde liggers. Op de bovenste verdieping zijn extra kolommen toegepast in combinatie met stalen dakplaten om hoogte te winnen, zodat de nieuwbouw bouwkundig goed aansluit op het bestaande gebouw. De gevels van deze drie aanbouwen zijn bekleed met steenstrips in dezelfde wasserstrich stenen als twee andere nieuwbouwblokken. De risalerende penanten, ook omkleed met metselwerk, geven deze gevels sterk verticaal accent. De golvende dakrand refereert aan de getoogde vensters van de oudbouw en de gewelfde plafonds in het interieur. Mooi detail: de hardstenen sluitstenen tussen de togen zijn waterspuwers, die fungeren als noodoverstort.

De entreevleugel is vrijgehouden van uitbreidingen. Vanaf de verkeersrotonde – de belangrijkste zichtas - is het historische gevelbeeld van het gevangeniscomplex behouden gebleven terwijl er substantieel is uitgebreid met een verdubbeling van het oppervlakte.

GANGEN EN VIDES

De gangen in de cellenvleugels waren amper een meter breed. De vides zijn daarom op de verdiepingen deels dichtgelegd met lichte vloeren, zodat de leerlingenstromen zich gemakkelijk kunnen verplaatsen. Ook in het panopticum zijn de vloeren verbreed. Om dezelfde reden zijn extra trappen toegevoegd. De noodzakelijke brandcompartimentering is zo transparant mogelijk uitgevoerd. Tussen het panopticum en de entreevleugel is een venster gemaakt van twee verdiepingen hoog, zodat ook hier een fraai doorzicht is ontstaan. Kristensen: "De monumentencommissie, met wie de transformatie in nauw overleg is ontworpen, had deze doorbraak aanvankelijk niet zo opgemerkt, maar was er achteraf heel blij mee."

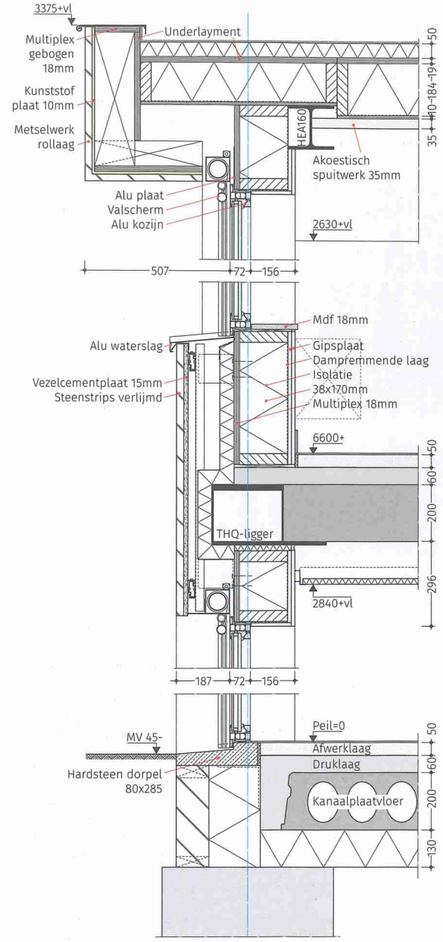
Met veel geduld zijn via wervelreiniging alle latere verflagen op de binnenmuren verwijderd en is de gele baksteen weer in het zicht gekomen. Hierdoor kwamen ook op veel plekken latere

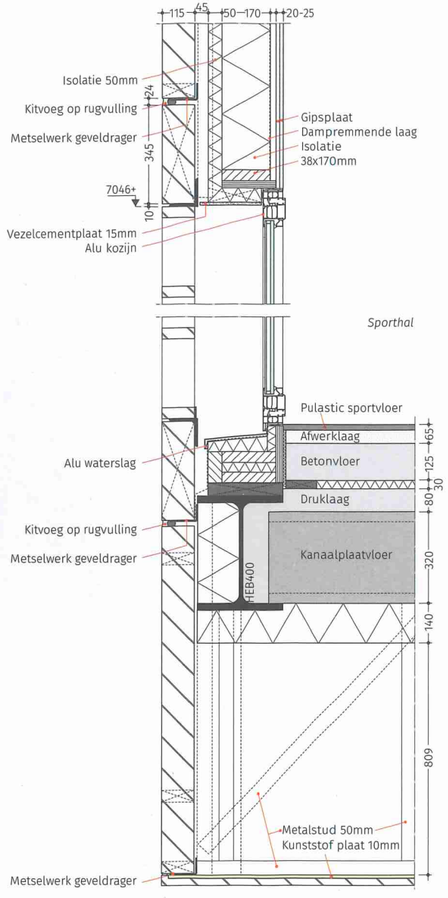

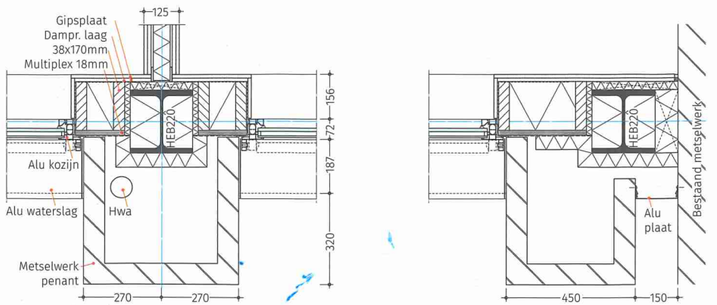
In de gevel van het sportblok is de wasserstrich steen in Braziliaans verband toegepast, in prefab panelen in stalen kaders.

De gevels van de uitbreiding hebben een boogvormige beëindiging die verwijst naar de raamtypen en gewelven in de oudbouw.

Links: in details gevel uitbreiding vleugel. Rechts: in details gevel sportgebouw.

De oude cellen zijn veelal geschakeld tot grotere ruimten en voorzien van extra ramen.

reparaties en wijzigingen in het zicht. Deze waren uitgevoerd in afwijkende baksteen. De reparatievelden zijn daar waar deze storend waren geretoucheerd. In de gangen zijn leidingen en kabelgoten prominent in het zicht. De architect had dit liever anders opgelost, maar dat zat er budgettair niet in. Toch past de industriële aanblik ervan wonderwel bij het sobere, functionele karakter van het gebouw.

Klaslokaal op de bovenste verdieping van de uitbreiding.

PROJECTGEGEVENS

Locatie: Havenstraat, 6, Amsterdam
Opdrachtgever: British School of Amsterdam
Architect: Atelier PRO Architecten
Restauratiearchitect: Van Hoogevest Architecten
Adviseur constructies: IMd Raadgevende Ingenieurs
Adviseur akoestiek en bouwfysica: Deerns
Hoofdaannemer: Heddes Bouw & Ontwikkeling, Hoorn
Aannemer W installaties: Schulte Lestraden, Lisse
Aannemer E installaties: Schoonderbeek installatiegroep, Hillegom
Bouwkosten: € 23.000.000
Bruto vloeroppervlakte: 14.200 m² (7.400 m² nieuwbouw en 6.800 m² renovatie)
Bouwperiode: september 2018 – april 2021
Leveranciers:

- Vloeren: Forbo, Marmoleum concrete
- Verlichting: Philips
- Tegels: Mosa, Fuse & Change
- Bakstenen: Vande Moortel, Linea
- Kozijnen: Kawneer, ODS Jansen
- Houten kozijnen: Houtmolen
- Liften: Orona, Aesy
- Trappen: Steenhuis
- Staalconstructie: Hutten Metaal
- Gymzaal inrichting: Bosan
- Stalen deuren: Van der Wijngaard